

WERKGROEP

Rotterdam, 21 November 2015

Thomas van Aquino ('Super Evangelium S. Joannis')

'Ten tweede kunnen wij uit het boven beschrevene afleiden dat het Woord altijd uit de Geest voortkomt in een levend denkproces en verder dat het Woord steeds het begrip en een afbeelding van het gedachte object is. Als het denkende en het gedachte hetzelfde is, dan is het Woord het begrip en een afbeelding van de geest uit welke het voortkomt; als echter het denkende en het gedachte verschillend zijn, dan is het woord geen afbeelding en niet het begrip van de denkende geest, maar van het gedachte object, zoals de voorstelling die iemand van een steen heeft, slechts een afbeelding van een steen is. Als echter de geest zichzelf denkt, dan gaat het bij een dergelijk Woord om een afbeelding en een begrip van de geest. Daarom neemt Augustinus een afbeelding van de goddelijke drie-eenheid in de menselijke ziel aan, voor zover de geest (mens) zichzelf denkt, niet echter voor zover hij iets anders denkt. Zo is duidelijk dat men het Woord in ieder geestelijk wezen moet aannemen; want uit het begrip van het denken blijkt dat de geest door het denken iets vormt: diens vorming wordt Woord genoemd. Daarom moet men in alle denken den het Woord aannemen.'

'In gebieden die van de materie gescheiden zijn is het kennende en hetgeen dat gekend wordt één en hetzelfde.'

We kunnen een oefening zo vorm geven dat we eerst een uiterlijk object denken, een steen, een kaars etc. Dat we ons dat realiseren, dat we dan een afbeelding en een begrip van het uiterlijke object hebben. Maar we beseffen vervolgens ook dat het mogelijk is om een afbeelding en een begrip te hebben van mijzelf als denkende. Wanneer ik dat begrip vorm, dan is het woord een afbeelding en een begrip van de denkende geest - van mijzelf als denker dus. Wat ik dan denk is begrip en afbeelding van de geest uit welke het voortkomt. Eerst voorstellen

van een uiterlijk object - een *boek* nemen we. En dan als tweede object een voorstelling en een begrip van mijzelf als *denkende activiteit*. We denken dan de denker. Het gaat dus om het boek als uiterlijk object, het denkende als innerlijk object. We moeten dan dit proberen voor te stellen en af te beelden, zoals we dat met uiterlijke objecten gewoon zijn te doen. Je kunt proberen dit met verwondering te denken, met eerbied, je kunt trachten in overeenstemming te zijn met het gedachte object en je daaraan liefdevol overgeven, aan datgene wat er dan in je is. Geen gedachten 'over' maar echt vereniging van het denken met het denkende.

Het bovenstaande wordt in meditatie uitgevoerd.

Nu zal ik een stuk van Rudolf Steiner voorlezen uit 1921, GA 78.*

'In het observeren van de natuur steunt men op de uiterlijke zintuiglijke ervaring. Tegenover de zintuiglijke ervaring ontwikkelt men de menselijke gedachtewereld, de inhoud van het denken, en als de ware werkelijkheid ontstaat datgene wat zich samenvoegt uit de eenzijdige ervaringsinhoud van de buitenwereld en de eenzijdige inhoud van het denken. Men vult datgene aan wat, zoals ik gisteren gezegd heb, als een halve werkelijkheid aan de mens door zijn organisatie (zijn lichaam) tegemoet komt.'

Als het goed is hebben we dat beleefd door te denken over een boek. Je neemt het boek met de zintuigen waar, dat geeft een halve werkelijkheid. Door over de waarneming te denken vul je die aan tot een hele werkelijkheid.

'Men kan wanneer men deze vrijheid wil vatten, die immers een direct met de mens identiek beleven is, niet op iets uiterlijks steunen. Men moet het denken zelf verbinden met datgene wat men, ik zou willen zeggen, in het proces van zijn ik is. Men moet datgene aanschouwen, wat in de vrijheid voor de mens staat, (wanneer die denkt, MM) maar terwijl

* GA 78: Anthroposophie, Ihre Erkenntniswurzeln und Lebensfrüchte.

men aanschouwt moet men tegelijkertijd het denken ontwikkelen zoals men het anders aan de verschijnselen van de natuur ontwikkelt.’

We hebben eerst het boek waargenomen en vervolgens het denken over het boek ontplooid. Nu beginnen we met het *denkproces* in onszelf te aanschouwen, dat moet dan nog een keer *met het denken worden doordrongen*.

‘Wat Goethe zo aangenaam was, toen Heinroth zijn denken een “gegenständliches” genoemd heeft, dat moet op een nog hogere trap aan de dag treden wanneer men de openbaring van de vrijheid wil vatten, want Goethe verbond zijn denken met het uiterlijke zintuiglijke van de plantenwereld. Het lukte hem het denken te laten onderduiken in het object, met het actieve denken in het object zelf te leven: maar het object bleef passief.’

Dat merken we wanneer we het boek denken, dan zijn we zelf actief in het denken, maar het boek is niet actief, het blijft passief.

‘Wil men dit, wanneer ik het zo mag noemen, ‘gegenständliche’ denken op de vrijheid toepassen, dan moet men iets wat bovenzinnelijk geestelijk is, wat in het weven van de mensenziel in voortdurende activiteit is, nog op een veel innigere wijze doordringen met de activiteit van het denken. Men moet niet iets uiterlijks, maar men moet datgene wat zich in de mens zelf üüntwikkelt, met de activiteit van het denken doordringen. Daardoor echter rukt zich dat wat nu inhoud van het denken wordt, los van welk hechten aan een object in gewone zin ook.

Wat hier het denken voltrekt (het actief denken en vervolgens dit actieve denken doordringen met het actieve denken MM), wordt zelf een daad van bevrijding. Het denken verheft zich, terwijl het niet inhoudsloos wordt, maar terwijl het juist vervuld is met het meest intieme vloeien van het menselijk wezen zelf, dus het denken verheft zich tot een vrije stroom die het een uit het ander doet voortkomen. De inhoud van de ziel vervult zich met iets wat de mens zelf schept,

en dat in de totstandkoming ervan tegelijkertijd objectief is. De geest van de natuurwetenschappelijke wijze van denken is omhoog gedragen in het opzoeken van de voor de mens allerbelangrijkste resultaten van de ziel.’

Dat is een omschrijving van het onderschrift van de *Filosofie der Vrijheid*.

‘Daarmee was echter voor het gebied dat als ethisch, als moreel wezen aan de mens ten grondslag ligt, de geesteswetenschappelijke methode geldend gemaakt en deze is niets anders dan een beleven van een inhoud die er is wanneer het menselijke zieleleven zich losrukt van het hechten aan een uiterlijk object.’

Wanneer we ons omkeren van het denken van het boek naar het denken van het eigen denken, dan rukken we ons los van het uiterlijke object.

‘En wanneer de ziel dan nog iets beleven kan, dan is het beleven een bovenzinnelijk beleven. Kwalitatief is datgene wat daar als observingsresultaten door de ziel is nagestreefd niets anders dan wat later door mij werd geldend gemaakt met betrekking tot het onderzoeken van de verschillende gebieden van de bovenzinnelijke werelden. Men wordt door datgene wat later gegeven werd, natuurlijk in andere gebieden binnengevoerd als die gebieden die de mens in eerste instantie in het gewone leven ter beschikking heeft. Maar men gaat met betrekking tot het meest innerlijke van de toestand van de ziel ook voor deze bovenzinnelijke gebieden niet anders te werk dan men moet doen wanneer men het wezen van de menselijke vrijheid onderzoekt, zo dat men een werkelijke kennis van dit wezen verkrijgt. Men betreft het object van het onderzoek in eerste instantie op de mens als vrij wezen binnen de fysieke wereld, maar dit vrije wezen heeft zijn wortels in een bovenzinnelijk gebied. Men beweegt zich in de onderzoekingen van de vrijheid in een stroom van bovenzinnelijk onderzoek. Wie dan in de volle zin serieus neemt wat hij daar eigenlijk doet, wat daar eigenlijk in hem gebeurt terwijl hij zich in

deze stroom van bovenzinnelijk onderzoek beweegt, bij hem ontstaat geleidelijk aan vanzelf de weg om datgene wat hij nu toegepast heeft ter wille van het onderzoek van de menselijke vrijheid ook voor verdere gebieden toe te passen. En één ding treedt voor hem uit zulke onderzoekingen met een duidelijk sprekende noodzakelijkheid op: dat de mens, wanneer hij zich maar niet door natuurwetenschappelijke vooroordelen de weg naar de vrijheid verduistert, wanneer hij onbevangen datgene in het vrijheidswezen onderzoekt, wat hem in het meest alledaagse leven ter beschikking staat, hij ertoe komt tenminste in eerste instantie in dit gebied te erkennen dat hij in staat is zich in zijn innerlijke zieleleven los te rukken van de lichamelijke, die in alle andere gevallen het werktuig van het denken is, omdat deze lichamelijke juist dat moet leveren wat de uiterlijke observatie biedt, waarbij dan de gedachte als aanvulling erbij komt. En men weet wat bovenzinnelijk onderzoeken is wanneer men op de juiste wijze onderzoek gedaan heeft over het vrijheidsprobleem. Men staat reeds volledig in de geest van dit onderzoek die dan ook in de hoogte van de bovenzinnelijke wereld voert.'

We moeten ons heel helder bewust worden dat we twee vormen van object-onderzoek hebben. Enerzijds kunnen we de objecten van de zintuigen denken, anderzijds kunnen we *de denkende activiteit zelf* als inhoud voor het denken nemen. Wanneer je dat doet en je slaagt erin om die denkstroom in stand te houden met geen andere inhoud dan die denkstroom, dan wordt het denken niet inhoudloos, maar je hebt dan die denkstroom als inhoud. Dan ruk je je los uit de lichamelijke en kom je in een bovenzinnelijke stroom van het denken, dat is de Akasha.

Wanneer je bestendigheid van de geest hebt, dan voel je dat de geëenwording van het zo gevormde woord als begrip en afbeelding van de geest waaruit het voortkomt, in kracht en betekenis toeneemt, terwijl de waarneembaarheid van het lichaam verdwijnt.

Het blijkt heel moeilijk te zijn om 'gegenständlich' te denken, om denkend te aanschouwen zonder toegevoegde gedachten. Het is on-